

Kociszewski, Aleksander

Dorobek badawczy i wydawniczy Ciechanowa : na początku była Stacja Naukowa MOBN

Rocznik Mazowiecki 20, 131-137

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MISCELLANEA

Aleksander Kociszewski

Dorobek badawczy i wydawniczy Ciechanowa. Na początku była Stacja Naukowa MOBN

Powstanie Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych wiąże się z próbą instytucjonalnej organizacji społecznego życia naukowego na obszarze ziemi ciechanowskiej, ukoronowaniem czego było powstanie Stacji Naukowej MOBN. Mimo bogatej przeszłości historycznej i związków z wybitnymi twórcami kultury narodowej zabrakło w Ciechanowie tradycji regionalnych badań naukowych, porównywalnych z badaniami w Płocku czy Pułtusk. Próby czyniono wprawdzie w okresie międzywojennym (zwłaszcza w kręgu „Kroniki Ciechanowskiej”), ale miały one charakter indywidualnych amatorskich poczynań – zabrakło koordynacji i metodycznego oraz fachowego przygotowania. Istniało jednak zainteresowanie dziejami regionu i to przetrwało w świadomości miejscowej inteligencji, ale na sprzyjające badaniom regionalnym warunki trzeba było czekać do wydarzeń z 1956 r.

Ochrona dziedzictwa przeszłości na obszarze regionu stała się głównym celem powołanego w 1957 r. Towarzystwa Miłośników Ziemi Ciechanowskiej. Dość skromny wówczas stan wiedzy o dziejach regionu popularyzowano z powodzeniem na łamach czasopism „Głos Ciechanowa” (1954–1957) i „5 Rzek” (1957–1968). Treść prac regionalnych pogłębiły obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego i jest zrozumiałe, że ówczesne zainteresowania poznawcze koncentrowały się wokół przeszłości, czego przejawem były obchody 900-lecia Ciechanowa i sesja naukowa pod przewodnictwem prof. Stanisława Herbst, która stała się momentem przełomowym. Referaty postanowiono wydać w formie książkowej, nie uznano ich jednak za ukoronowanie badań, lecz za ich inaugurację w formie planowej.

Genezę Stacji Naukowej MOBN w Ciechanowie wiązać należy z takimi wybitnymi znawcami dziejów Mazowsza, jak Stanisław Herbst i Stanisław Pazyra, dzięki którym autor niniejszego artykułu rozpoczął 1 września 1967 r. pracę przy organizacji tej placówki. Powołany 24 października 1967 r. Komitet Organizacyjny już 3 czerwca 1968 r. przekształcił się w Radę Społeczno-Naukową, na której czele stanął Józef Szymański. W 1977 r. Stacja Naukowa została podniesiona do rangi Zakładu Naukowego, zaś 3 czerwca 1978 r. jego Rada przekształciła się w Cie-

chanowskie Towarzystwo Naukowe, rozumiane jako społeczne zaplecze Zakładu Naukowego MOBN. Wydarzenie to jedynie sankcjonowało stan istniejący od 10 lat, nadając dotychczasowej Radzie nowe formalnoprawne ramy. Zachowano ciągłość działania i założenia programowe, realizowane przez ten sam zespół społeczników – zmianie uległa jedynie nazwa. Pierwszym prezesem Towarzystwa został prof. Andrzej Zahorski. W latach 1984–1989 funkcję tę pełnił Jerzy Stanisław Górski, po śmierci którego obowiązki prezesa przejął Aleksander Kociszewski.

Regionalne zainteresowania historią były zawsze uważane za miernik kulturalnego poziomu społeczeństwa. Wynika to z przekonania, że historia lokalna miała stanowić fundament wiedzy o przeszłości państwa i narodu, zaś w badaniach regionalnych mogły się ujawnić humanistyczne ambicje przedstawicieli miejscowej inteligencji. Tak więc badania miały wypełniać pustkę naukową, leżącą poza ośrodkami akademickimi, stwarzać możliwość dostępu do głębszej wiedzy ludziom żyjącym na prowincji – współpracę z ośrodkami naukowymi gwarantował MOBN.

Stacja Naukowa rozpoczęła swą działalność od starań o lokal i jego wyposażenie oraz tworzenie wyspecjalizowanego księgozbioru naukowego, warunkującego rozwój prac badawczych. Sposób realizacji zależał od pomysłowości i zaradności regionalistów. Punktem wyjścia był skromny pokoik (22 m²). Obecnie Towarzystwo dysponuje pomieszczeniami o pow. 450 m², co dawało możliwość ciągłego poszerzania zbiorów bibliotecznych (bez nakładów budżetowych), liczących obecnie ponad 50 tys. woluminów, ze szczególnie cennym działem wydawnictw regionalnych. Zgromadzono też poważny zespół archiwaliów (35 m.b.), zawierających m.in. dokumentację prowadzonych prac badawczych.

Popularyzując wiedzę i dążąc do odtworzenia świadomości regionalnej, prowadzono zróżnicowane formy wykładowe: „Klub Wiedzy i Myśli” działający pod patronatem Uniwersytetu Warszawskiego (1969–1973), „Studium Wiedzy o Regionie” (1975–1993), „Spotkania z historią” (1978–1993). Popularyzacji dorobku naukowego i wymianie poglądów służyły zróżnicowane tematycznie sesje naukowe, organizowane samodzielnie lub wspólnie z uczelniami i pokrewnymi stowarzyszeniami – z reguły ich efektem były działania wydawnicze.

Od 1969 r. (przez 11 lat) prof. Andrzej Zahorski prowadził seminarium doktorskie z historii nowożytnej i najnowszej, pełniąc jednocześnie po śmierci Stanisława Pazyry obowiązki opiekuna naukowego ciechanowskiej placówki. Pod kierunkiem profesora powstało 5 prac doktorskich związanych z dziejami Mazowsza, a obronionych na Uniwersytecie Warszawskim.

Działalność wydawniczą rozpoczęto w 1969 r. książką *Millenium Ciechanowa*, zawierającą materiały ze wspomnianej sesji naukowej z okazji 900-lecia miasta. Do tego typu działalności od początku przywiązywano wielką wagę uważając, że jest to najatrakcyjniejsza forma popularyzacji wiedzy, a jednocześnie szansa dla miejscowych badaczy na publikowanie własnego dorobku naukowego. Wykorzystano tu miejscowe możliwości poligraficzne. Współpraca z drukarnią okazała się korzystna również dla jej rozwoju – przyczyniła się do powstania w Ciechanowie nowoczesnej bazy poligraficznej.

Prowadząc działalność wydawniczą, wypełniono lukę wywołaną brakiem własnego profesjonalnego wydawnictwa wojewódzkiego. Do 2008 r. wydano łącz-

nie 121 pozycji książkowych, związanych nie tylko z Mazowszem Ciechanowskim. W serii „*Studia i materiały*” opublikowano 51 książek. Przedmiotem dumy jest praca S. Pazyry, *Dzieje Ciechanowa i Ziemi Ciechanowskiej* (1976). Ważną rolę spełnia wydawnictwo seryjne „*Zapiski Ciechanowskie*”, w ramach którego ukazało się 10 tomów. CTN uczestniczy również od 2005 r. w redagowaniu kwartalnika „*Studia Mazowieckie*”, wydawanego przez Akademię Humanistyczną im. Aleksandra Gieyszтора.

Pewne osiągnięcia zanotowano w zakresie wydawnictw źródłowych. Już w latach 1972–1974 uczestniczono w procesie wydania monumentalnego dzieła *Iura Masoviae Terrestria* (t. 1-3). Rezultatem wieloletnich kwerend archiwalnych było opublikowanie lustracji zamku pułtuskiego, Szreńska oraz tzw. obrazów statystycznych powiatu przasnyskiego z 1815 i 1889 r. Swego rodzaju przewodnikiem tematycznym po zbiorach archiwalnych jest 4-tomowy *Katalog dokumentacji historycznej do zagadnień gospodarczych woj. ciechanowskiego*. Należy też wspomnieć o opublikowaniu pruskich materiałów dotyczących zagłady ciechanowskiego zamku.

Badania własne i zlecone dotyczą różnych dziedzin wiedzy. Przez wiele lat szczególnie miejsce zajmowała tu **archeologia**. Prowadzono badania ratownicze i stacjonarne, realizowane również na terenie województwa stołecznego, siedleckiego i krośnieńskiego. Najważniejsze prace koncentrowały się na zamkach w Szreńsku (1976–1989), Pułtusku (1973–1990), Działdowie (1981–1989). Wykorzystując własne środki, prowadzono prace archeologiczne na terenie Zamku Książąt Mazowieckich w Ciechanowie (1978–1991). Rezultaty tych badań dostarczyły wiadomości umożliwiające rozszerzenie programu częściowej odbudowy i zagospodarowania zabytku, natomiast bogate znaleziska wzbogaciły zbiory muzealne (m.in. o dwa dobrze zachowane miecze z XIV w.).

Prowadzono prace na grodziskach i towarzyszących im z reguły osadach wczesnośredniowiecznych w Dłutowie (1988–1991), Głinojecku (1977–1978), Płońsku (1975–1984, 1986), Stupsku (1988–1991). Badano stanowiska w Bogucinie (1985), Grodzisku i Krzesku (1986–1987), Modle (1991), Tarczynach (1978–1980). Penetrowano cmentarzyska wczesnośredniowieczne i średniowieczne w Pułtusku (1973, 1988–1990), Rakowie (1991), Siemiątkowie (1979–1984), Trojanach (1988).

W Opinogórze rozpoznawano relikty dworu Krasieńskich i zabudowy średniowiecznej. W Warszawie prowadzono badania ratownicze w rejonie „Grodu Jazdów” (1977). Natomiast w Pułtusku przez 8 lat (1979–1987) prowadzono badania wielostanowiskowe: mury miejskie, rynek, średniowieczna zabudowa miejska, kolegium jezuickie, kaplica Marii Magdaleny. Badaniami objęto również przedbramie zamkowe (1988–1990). W ramach „*Archeologicznego zdjęcia Polski*” przebadano 79 „kwadratów” (4 x 4 km) w latach 1978–1988.

Niezależnie od pozyskanych zabytków badania wzbogaciły naszą wiedzę, w wielu wypadkach zasadniczo zmieniając dotychczasowe poglądy. W wypadku Ciechanowa zgromadzona wiedza została wykorzystana przy opracowaniu *Wytucznych konserwatorskich do planu zagospodarowania przestrzennego Ciechanowa* (1991–1992).

Prowadzono też prace z zakresu inwentaryzacji zabytków architektury, zabytków ruchomych, parków podworskich, inwentaryzacji konserwatorskich poszczególnych obiektów. Wykonano spisy adresowe zabytków woj. ciechanowskie-

go (1979–1981), woj. krośnieńskiego (1985–1986), karty adresowe dla byłych powiatów wchodzących w skład woj. ciechanowskiego (1985–1989), m. Radomia i woj. radomskiego. Opracowano karty ewidencyjne zabytków ruchomych sztuki sakralnej z terenu woj. ciechanowskiego (1978–1984), koszar i fortu w Pułtusku (1997), budynków koszarowych w Ciechanowie (1998). Przeprowadzono inwentaryzację zabytkowej zabudowy Działdowa (1979–1980), zespołu pałacowego w Nacpolsku (1980–1981), zabytkowych zagród wiejskich i budownictwa drewnianego z terenu gmin Karniewo, Opinogóra, Krasne (1983–1987), także dworów: Grędzice, Brzeźńce, Szydłówek (1988–1989). Dokonano ewidencji 15 parków podworskich (1983–1989). Sporządzono ewidencję zabytkowych nagrobków na cmentarzach w Pułtusku, Ojrzeniu, Glinojeku i Ciechanowie (1983–1993).

Wykonano analizy architektoniczne i badania polichromii pałacu klasycystycznego w Luberadzu (1978–1979) oraz ekspertyzy zachowania i konserwacji polichromii i ołtarzy barokowych kolegiaty w Pułtusku. Poważne znaczenie miały liczne ekspertyzy wykonane w czasie badań archeologicznych na zamkach w Pułtusku, Szreńsku i Ciechanowie.

W celu adaptacji na potrzeby muzealne opracowano dokumentację techniczną zabytkowego budynku w Bieżuniu oraz wykonano ekspertyzę historyczno-architektoniczną dworku Aleksandry Bąkowskiej w Gołotczyźnie.

Badania etnograficzne koncentrowały się wokół ewidencji budownictwa wiejskiego, folkloru i sztuki ludowej. Rezultatem były m.in. dwa zbiory pieśni ludowych i tom *Klechdy Ciechanowskie*. Rozpoczęto kompleksowe badania, mające stworzyć „Obraz historyczno-etnograficzny gmin Mazowsza Ciechanowskiego”. Zdołano jednak w latach 1980–1985 opracować zaledwie 9 gmin. Ciekawe rezultaty przyniosły penetracje etnograficzne obszarów Puszczy Zielonej (1982) i Puszczy Białej (1983), dokonane pod kątem poszukiwań śladów osadnictwa wywodzącego się z Ziemi Ciechanowskiej (XV–XVI w.).

Zainteresowania socjologiczne przejawiały się w podejmowaniu badań nad problemami uczestnictwa w kulturze oraz zjawiskami patologicznymi (szczególnie w środowisku młodzieżowym). Te ostatnie realizowano wspólnie z Uniwersytetem Warszawskim (1986–1987).

Ważne miejsce zajmował problem ochrony środowiska. W zakresie zainteresowań znalazły się sprawy zasobów wodnych, klimatu, dokumentacje ornitologiczne, faunistyczne i florystyczne projektowanych parków krajobrazowych, a także problemy demograficzne (migracje w środowisku typowo wiejskim). Część tych prac realizowano samodzielnie, część we współpracy z SGPiS i Instytutem Geografii Uniwersytetu Warszawskiego – *Poradnik do badań terenowych środowiska geograficznego* (1978).

Poruszano również problemy literatury. Obok szkiców do literackiego obrazu Mazowsza Północnego („Zapiski Ciechanowskie” 1982, z. IV) na szczególną uwagę zasługuje praca A. Fabianowskiego *Mysł polityczna Zygmunta Krasińskiego* (Ciechanów 1991, 140 s.) powstała we współpracy Ciechanowskiego Towarzystwa Naukowego z Wydziałem Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Zainteresowaniami literackimi zaowocowała również współpraca ze środowiskiem twórczym Kaposvár (Węgry). CTN przygotowało wybór tekstów i not biograficznych o autorach do antologii obrazującej literackie dokonania na Ziemi

Ciechanowskiej, poczynając od XVII w. Antologia *Ciechanów Źżenet* (*Postanie od Ciechanowa*) ukazała się w 1986 r. Dwa lata później zrewanżowano się Węgrom podobną w charakterze pozycją *Mój kraj Somogy*, której promocja odbyła się w Budapeszcie i Kaposvár.

Najciekawsze osiągnięcia odnotowali historycy. Ich badania koncentrowały się wokół dziejów miast, regionów, poszczególnych instytucji i zakładów. Ze względu na szczupłość artykułu trudno dokonać pełnej analizy rzeczowej czy chronologicznej. Z konieczności ograniczyć się trzeba do wydawnictw książkowych, całkowicie pomijając prasę, ze szkodą dla całości obrazu i krzywdą dla autorów.

Za punkt wyjścia badań przyjmowano bardzo różne jednostki terytorialne. Część obejmowała całe Mazowsze z zachodzącymi tu procesami w określonych ramach czasowych (dotyczy to głównie pradziejów i XIX/XX w.). Mniejsze obszary, badane częściowo lub pod określonym kątem, definiowano mianem „ziemi”. Czyniono to zwykle z prezentowaniem dziejów głównego ośrodka miejskiego i jego funkcji sprzed 1795 r. Możliwości warsztatowe prowadziły też niekiedy do świadomego odrzucenia współczesnych czy byłych granic administracyjnych i posługiwania się nazwami dotyczącymi położenia geograficznego. Stosowano też określenia „Mazowsze Ciechanowskie”, „Mazowsze Północne”. Do tej kategorii należą również XX-wieczne jednostki administracyjne (powiat, województwo po 1975 r.). Wreszcie kategorią badawczą były miasta, które zwykle uwidaczniano na tle jakiegoś zaplecza terytorialnego. Jest też grupa wydawnictw prezentujących dzieje poszczególnych zakładów czy też placówek oświatowo-kulturalnych, postaci i wydarzeń.

Nadal widoczne jest nierównomierne zainteresowanie poszczególnymi okresami historycznymi lub zagadnieniami. Jednym z decydujących czynników były osobiste zainteresowania autorów – jest to istotne zważywszy, że przeważająca ilość tematów podejmowana była na zasadach społecznych. Decydował też brak, nieznajomość czy też niedostępność źródeł, zwłaszcza w wypadku historii najnowszej.

Niemożliwa jest analiza zawartości treściowej, jest jednak kilka wspólnych elementów. Eksponowano szczególnie problem początków. Nie zawsze jest to pełne opracowanie, ale rozwój badań źródłowych, prowadzone prace archeologiczne, posunęły naszą wiedzę o genezie miast, ich pierwotnych funkcjach i lokalizacji. Udało się wyjść z kręgu legend etnograficznych. Znaczna część tych ustaleń zawarta jest w pracach zbiorowych i wyszła spod piór wielu badaczy.

Stosunkowo dużo wiemy już o okresie „książęcym”, znacznie mniej o obszarze zamykającym się datą 1795 r. Poważna liczba opracowań dotyczy problemów i dziejów miast w XIX w. Dla procesów gospodarczych i demograficznych granicę stanowi ukaz uwłaszczeniowy. Data ta wyznacza jednocześnie badania nad kształtowaniem się stosunków kapitalistycznych oraz nowoczesnych społeczności miejskich Mazowsza Północnego, problemów kultury i rodzących się masowych ruchów społecznych. Zainteresowania autorów koncentrują się na problemach powstań narodowych, szczególnie powstania 1863 r. Większość tych prac powstała z okazji rocznic i jubileuszów. Całościowe opracowanie otrzymano tylko w wypadku epoki napoleońskiej (A. Kociszewski). Pionierski charakter miało rozpoczęcie badań nad szlachtą mazowiecką i jej rolę w kształtowaniu polskiego krajobrazu kulturowego.

Do problemów rewolucji 1905–1907 r. odwoływano się z perspektywy walki o język polski i działań kulturalno-oświatowych. Natomiast ostatnie lata zaowocowały znaczną liczbą opracowań poświęconych procesowi odzyskania niepodległości w 1918 r. i wojny 1920 r. na Mazowszu. Próbą podsumowania wydarzeń zachodzących w tej części Mazowsza jest książka *Mazowsze Północne w latach walk o niepodległość 1794–1920*, dedykowana pamięci prof. Andrzeja Zahorskiego przez jego uczniów Józefa Barańskiego, Aleksandra Kociszewskiego i Janusza Szczepańskiego.

Ze zrozumiałych powodów problemy II Rzeczypospolitej poruszane są dopiero w latach ostatnich. Temat pojawiał się zwykle w odniesieniu do ruchów społecznych i zagadnień związanych ze społeczną działalnością kulturalną. Opóźnienia badawcze i niedostatek źródeł powodują, że dorobek nie jest zbyt imponujący. Do tej kategorii zaliczyć można prace poświęcone dziejom 13. pułku piechoty (A. Kociszewski) i 11. pułku ułanów (Ryszard Juszkiewicz).

Znaczący dorobek badawczy związany jest z dziejami wojny i okupacji. Tu miejsce szczególne zajmuje R. Juszkiewicz i jego fundamentalna praca *Wrzesień 1939 r. na Mazowszu Północnym*. Brakuje natomiast całościowego opracowania ruchu oporu dla terenu, gdzie dominowała Armia Krajowa. Godne podkreślenia są natomiast prace dotyczące polityki narodowościowej okupanta (Bożena Górczyńska) i niemieckich planów organizacji i rozbudowy Rejencji Ciechanowskiej (A. Kociszewski).

Warto też wymienić dwutomowe wydawnictwo *Mazowsze Ciechanowskie, moja mała ojczyzna*, adresowane do nauczycieli i młodzieży szkolnej jako pomoc w realizacji ścieżki dydaktycznej „Dziedzictwo kulturowe w regionie”.

Jest oczywiste, że podejmowano tematy, które dziś nader chętnie określane są jako „wstydlive”, a związane z tzw. tematyką lewicową. Należy jednak pamiętać, że dla większości badaczy była to wówczas forma „zastępcza” i jedyny sposób „przemycenia” wiadomości o takich tematach, jak rok 1920, AK, PSL itp. Wreszcie na tego typu wydawnictwa można było uzyskać środki budżetowe, które przy odpowiednim gospodarowaniu wspomagały bardziej wartościowy rodzaj wydawnictw.

Oczywiście lista tematów, które nie zostały z różnych powodów podjęte, jest równie długa, ale pytanie „Co zrobić należało?” – trzeba postawić w innej formie – „Co zrobić było można?”. Okaże się wówczas, że bez dotacji i etatów wykonano pracę ogromną, sprawdzalną choćby tylko liczbą wydanych książek. Bez grupy „entuzjastów” i ich bezinteresownych działań panorama kulturalna Mazowsza Północnego byłaby uboga, a społeczna świadomość historyczna – znikoma.

Sytuacja ekonomiczna zaciążyła i na tej działalności. Nadal działa Zakład Naukowy, chociaż w nowych ramach organizacyjnych – Ciechanowskiego Towarzystwa Naukowego. Prace rozpoczęte 40 lat temu trwają nadal. Uległy wprawdzie spowolnieniu, zmianom organizacyjnym, ale jednocześnie powstała możliwość objęcia obszarów dotychczas „zakazanych”. Wreszcie badania regionalne mają szansę zyskać sobie sojusznika w samorządach, trudno bowiem wyobrazić sobie proces regionalizacji kraju bez rzetelnej i należytej udokumentowanej wiedzy o terenie działania.

Wspólnie z Towarzystwem Miłośników Ziemi Ciechanowskiej wzniesiono pomnik Marii Konopnickiej (1983) oraz odsłonięto popiersie Tomasza Kolbe – powstańczego naczelnika powiatu z 1863 r. Ufundowano (1986) popiersie Zygmun-

ta Krasieńskiego przed budynkiem Liceum Ogólnokształcącego noszącego imię poety. Uczestniczono również w budowie pomnika Zygmunta Krasieńskiego w Opinogórze.

Ruch regionalny jest zjawiskiem dynamicznym, otwartym na zmiany programowe i nowe formy działania. W nowych warunkach CTN podejmowało zadania wynikające z aktualnych potrzeb. W latach 1986–1990 opracowywano inwentaryzacje urbanistyczne dla 38 gmin, a dla 18 gmin i Ciechanowa opracowano plany zagospodarowania przestrzennego, zaś dla dwu dalszych – szczegółowe plany zagospodarowania przestrzennego. Te doświadczenia zdecydowały, że w gronie ekspertów opracowujących *Strategię Rozwoju Województwa Mazowieckiego* znalazło się 4 członków CTN. Przedstawiciele Towarzystwa można znaleźć w Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej i zespole opracowującym *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

Towarzystwo odegrało też ważną rolę w tworzeniu i działalności Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury (1983–2002), udostępniając swój lokal i zbiory, zaś obecnie chroniąc dorobek Ośrodka przed rozproszaniem i czyniąc starania o jego reaktywację w kształcie Instytutu Regionalizmu Polskiego. Dzięki tym związkom można się szczycić m.in. współorganizacją zjazdów, konferencji i sesji naukowych o istotnym znaczeniu nie tylko dla środowiska regionalistów. Do takich wydarzeń CTN zalicza szczególnie konferencję na Jasnej Górze, poświęconą ochronie polskiego krajobrazu kulturowego (1993), oraz sesję w rocznicę 200-lecia powstania Towarzystwa Przyjaciół Nauk, która odbyła się w Sali Kolumnowej Sejmu RP.

Równie nowa i owocna jest współpraca z uczelniami ciechanowskimi, wyrażająca się w działalności Biblioteki Akademickiej powstałej w oparciu o zbiory i lokal Ciechanowskiego Towarzystwa Naukowego. Efektem tej współpracy jest wprowadzenie tematyki regionalnej do programów uczelnianych, co owocuje dziesiątkami prac licencjackich, magisterskich, a ostatnio również doktorskich, tematycznie związanych z dziejami i problemami Mazowsza. Biblioteka jest przedmiotem szczególnej dumy jej twórców. Już w 1977 r. prof. Andrzej Zahorski wyraził opinię, że księgozbiór ten umożliwi pracę naukową bez konieczności wyjazdów do stolicy. Wypowiedź tę uzupełnił prof. Henryk Samsonowicz stwierdzając:

Zorganizowanie takiej biblioteki jest wystarczającym powodem do dumy, nawet gdyby nic więcej nie zrobiono.